

BEIJING +30

Forord

Foto: Sam Vox

Innhold

Forord	2-3
Framgang og motstand	4-6
<i>Beijing-plattformen etter 30 år</i>	
Alt henger sammen med alt	7-9
<i>Intervju med Gro Harlem Brundtland</i>	
Å være kvinne er fortsatt farlig	10-11
<i>Vold mot kvinner i Sør-Sudan</i>	
Kvinnekroppen som politikk	12-13
<i>Kvinnens reproduktive rettigheter</i>	
Abort: Fra strafferett til rettighet i Colombia	14-15
<i>Intervju med Ana Cristina González Vélez</i>	
Fra skjulte ofre til aktive fredsbyggere	16-17
<i>Kvinner i krig og konflikt</i>	
«En rettferdig verden er en likestilt verden»	18-19
<i>Hilsen fra Kultur- og likestillingsministeren</i>	

Forsideillustrasjon av
KJERSTI SYNNEVA MOEN

Grafisk arbeid
ØRJAN LAXAA

Av ANNE-METTE ØVRUM
STYRELEDER, FOKUS

Av SYLVI BRATTEN
DAGLIG LEDER, FOKUS

Internasjonale prosesser og forhandlinger kan være frustrerende. All den tid og energi som legges i å skape enighet og finslipe på formuleringer – er det verdt det? Det gjelder ikke minst for kvinners rettigheter og likestilling. Kravet om enighet gir mye makt til de minst progressive, og resultatet omformes ikke nødvendigvis til praktisk politikk. Så foran 30-års jubileet til FNs verdenskonferanse for kvinner i Beijing, gjør vi opp status: Spiller det noen rolle?

Svaret er et rungende ja!

Erklæringen og plattformen som ble enstemmig vedtatt av 189 land i 1995, blir gjerne omtalt som selve gullstandard for internasjonalt likestillingsarbeid. Konferansen representerte et gjennombrudd for reproduktive rettigheter, inkludert tilgang til prevensjon og sikker abort. Også praktiske resultater står igjen etter Beijing-konferansen – først og fremst ved å introdusere gender mainstreaming som strategi for å oppnå likestilling. Det betyr å integrere hensynet til kjønn og likestilling i all politikk. Plattformen var fremtidsrettet og identifiserte f.eks. kvinners rolle i både væpnet konflikt og miljø som kritiske innsatsområder.

Det er imponerende hvordan man klarte å samles om en radikal og praktisk agenda for å styrke og realisere kvinners rettigheter. Det var den fjerde – og hittil siste – kvinnekongressen siden det internasjonale kvinneåret i 1975. 17 000 delegater fra 189 land deltok, og ytterligere 30 000 aktivister var til stede. Det står som et symbol ikke bare på fruktene av kvinnekampen, men også på en glanstid for internasjonalt diplomati og samarbeid.

Men fremskrittene har mobilisert motkrefter som stempler kvinners rettigheter og likestilling som en vestlig, liberal ide som står i motsetning til tradisjonelle verdier. Derfor er det verdt å huske at noen av de viktigste forkjemperne for kvinners rettigheter både før og under konferansen kom fra det globale sør, ikke minst fra Latin-Amerika.

I denne rapporten ser vi nærmere på status for kvinner og likestilling globalt på tre av Beijing-erklæringens temaer: Vold mot kvinner, kvinners reproduktive rettigheter og kvinner i krig og konflikt. Til tross for vedvarende utfordringer, er det gjort fremskritt. La det stå som en inspirasjon for fortsatt engasjement og samarbeid for kvinners rettigheter og likestilling. □

Framgang og motstand

Beijing-plattformen etter 30 år

Av FOKUS

Illustrasjon av KJERSTI SYNNEVA MOEN

Beijing-plattformen er det viktigste internasjonale rammeverket for å oppnå likestilling mellom kjønnene. På tross av at 30 år har gått siden handlingsplanen ble enstemmig vedtatt av FNs medlemsland, er den fortsatt høyaktuell.

Hva er Beijing-plattformen?

I 1995 ble historiens største konferanse for kvinners rettigheter og likestilling avholdt i Beijing. Til FNs fjerde verdenskonferanse for kvinner kom statsledere fra 189 land og over 30 000 aktivister, kvinnesaksforkjempere og journalister. Under konferansen vedtok FNs medlemsland enstemmig en erklæring, der statene beskrev sine ambisjoner for en likestilt verden, og en handlingsplan som konkretiserte hvordan ambisjonene skulle oppnås.

Samlet kalles dette Beijing-plattformen – et stort gjennombrudd i den internasjonale likestillingskampen. Ved å signere Beijing-plattformen anerkjente statslederne at økt likestilling og styrking av kvinners rettigheter er essensielt for generell utvikling i verden. Beijing-plattformen er fortsatt omtalt som det mest progressive og omfattende globale rammeverket for likestillingspolitikk.

Handlingsplanen tok for seg tolv kritiske områder (se boks) som ble ansett å være de største hindrene for kvinners utvikling. Særlig viktig var gjennombrudd for reproduktive rettigheter og anerkjennelse av kvinners særskilte behov i krig, som pekte fram mot kvinner, fred og sikkerhetsagendaen. De tolv områdene dekker store deler av likestillingsfeltet, og er fortsatt kritiske i dag, på tross av stor framgang langs mange dimensjoner.

Veien fram mot gjennombruddet

Men gjennombruddet kom ikke ut av det blå. Suksessen skyldes flere tiår med forarbeid, særlig under de tre tidligere kvinnekonferansene som alle loftet kvinners rettigheter til nye høyder. På 1990-tallet ble det også avholdt en rekke viktige konferanser i regi av FN, som involverte sivil samfunn og satte søkelys på rettigheter og behovene for endring: Global Summit i Rio i 1992 med fokus på miljø og bærekraftig utvikling, menneskerettighetskonferansen i Wien i 1993, og befolkningskonferansen i Kairo i 1994.

Helt siden FN ble etablert har likestilling vært et sentralt fokus for organisasjonen. Det skjedde ikke av seg selv – kvinner måtte kjempe det fram, helt fra etableringen av FNs Kvinnekommisjon i 1946. Men arbeidet akselererte virkelig på 1970-tallet og fram mot Beijing-konferansen. Under den første kvinnekonferansen i Mexico i 1975, startskuddet for FNs tiår for kvinner, ble en handlingsplan vedtatt som markerte et stort skille. Før hadde kvinner blitt sett på som passive aktører som trengte bistand og støtte. Etter konferansen ble kvinner anerkjent som likeverdige partnere med menn, med krav på de samme rettighetene og behovene til ressurser og utviklingsmuligheter.

Under de to neste konferansene, i

INGEN AV VERDENS
LAND HAR MAKTET
Å OPPFYLLE BEIJING-
PLATTFORMEN, OG
MANGE STEDER
GJENSTÅR DET MYE.

København i 1980 og Nairobi i 1985 ble denne tilnærmingen ytterligere forankret. Særlig strategien som ble vedtatt under konferansen i Nairobi ble avgjørende for gjennombruddet i Beijing: Den slo nemlig fast at kvinners rettigheter ikke er et isolert område, men noe som omfatter alle deler av samfunnet. Med dette grunnlaget ble altså Beijing-plattformen enstemmig vedtatt ti år senere. Den skulle gi alle kvinner og jenter – uten unntak – de rettighetene de hadde krav på. →

→ Mye gjenstår og motstanden øker

Selv om det er liten tvil om at likestilling og kvinners rettigheter har blitt styrket på flere områder i løpet av de siste 30 årene, er ikke bildet rosenrødt. Ingen av verdens land har maktet å oppfylle Beijing-plattformen, og mange steder gjenstår det mye. Dette henger sammen med at Beijing-plattformen ikke er juridisk bindende, og at gjennomføring derfor krever politisk vilje. Ting tar lang tid, fordi den politiske viljen er svekket.

Ofte fører store framskritt for rettigheter og frihet til motreaksjoner – det er også tilfelle for Beijing-plattformen. Helt siden den ble vedtatt har stadig mer velorganisert motstand mot sentrale deler av plattformen vokst fram. Det har blitt særlig synlig over det siste tiåret. Allianser av konservative og religiøse krefter, på tvers av landegrenser og politiske skillelinjer, mobiliserer særlig i FN-systemet. Bærekraftsdiskursen brukes aktivt for å begrense rettigheter. Det har også blitt vedtatt alternative «menneskerettighetsklæringer», som nekter kvinner kontroll over egen kropp. Denne anti-rettighets-bevegelsen har betydelig finansielt handlingsrom og vil styrkes ytterligere når det republikanske partiet tar over makten i USA.

Ny giv til kampen for kvinner og jenters rettigheter?

Det har blitt diskutert om FN skal arrangere en ny verdenskonferanse om kvinners ret-

tigheter, men foreløpig foreligger ingen slike planer. Mye har tross alt skjedd siden 1995, og plattformen sier lite om menneskeskapte klimaendringer, epidemier og seksuell orientering.

Selv om en slik konferanse i teorien kunne ha ført til en modernisering av Beijing-plattformen og en styrking av kvinners rettigheter, er store deler av den globale kvinnebevegelsen imot forslaget om en ny kvinnekongress. Dersom Beijing-plattformen gjenåpnes for forhandlinger, fryktes det at motkrefter vil kunne lykkes i å svekke den globale enigheten og anbefalingene som ble vunnet frem for 30 år siden.

Det er FNs kvinnekommisjon som har ansvaret for å overvåke og evaluere gjennomføringen av handlingsplanen fra Beijing. Under den neste sesjonen, i mars 2025, skal det gjøres opp status for de siste 30 årene. Økt motstand, særlig mot reproduktive rettigheter, vil gjøre forhandlingene vanskelige.

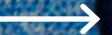
Det er nettopp da det trengs ny giv og forsterket innsats – og at den internasjonale kvinnebevegelsen samler seg rundt viktige krav. Det er grunn til å feire 30 år med Beijing-plattformen, men det kan ikke bli en hvilepute. Manglende iverksettelse og mer organisert motstand viser hvor viktig det er å opprettholde Beijing-plattformen som gullstandard for likestilling internasjonalt – det er verdt å kjempe for! □

Beijing-plattformens tolv kritiske områder

Kvinner og fattigdom
Utdanning og opplæring av kvinner
Kvinner og helse
Vold mot kvinner
Kvinner og væpnet konflikt
Kvinner og økonomi

Kvinner i politikk og ledelse
Institusjonelle likestillingsmekanismer
Kvinnens menneskerettigheter
Kvinner og media
Kvinner og miljø
Jentebarn

Alt henger sammen med alt

Av SYLVI BRATTEN

Gro Harlem Brundtland. Norges første kvinnelige statsminister, og den første statsministeren folk var på fomavn med. Et ikon for mange, og enda flere etter TV-serien *Makta* fra 2024. Innsatsen for likestilling er noe av det hun huskes for fra sitt politiske liv, som da hun utnevnte den såkalte «kvinneregjeringen» i 1986, der åtte av atten statsråder var kvinner. Men Gro Harlem Brundtlands betydning strekker seg langt utenfor Norges grenser.

Engasjement fra barndommen

Grunnlaget for gjennomslagene ble lagt mye tidligere. For Gro Harlem Brundtlands egen del, begynte det allerede som barn.

- Jeg observerte tidlig urettferdigheter mellom gutter og jenter, sier hun.

Hun gikk på Ruseløkka skole den gang de hadde gutte- og jenteklasser, der guttene fikk undervisning i sløyd og jentene hadde skolekjøkken. Jentene fikk dessuten en time mindre matematikk i uka.

I hennes barndomshjem praktiserte de likebehandling mellom gutt og jente:

- Jeg ble tatt med ut for å være med og hogge ved og min bror ble tatt med og måtte hjelpe mor med oppvasken.

Men slik var det ikke overalt. Det gjorde voldsomt inntrykk på henne som tiåring da moren til en venninne ikke kunne hjelpe med regnestykkene de ikke fikk til.

Hun begynner her for å minne oss på at også i Norge har det vært store kjønnsforskjeller.

- Jeg lærte mye da: Vær forsiktig hva du tar for gitt, sier hun.

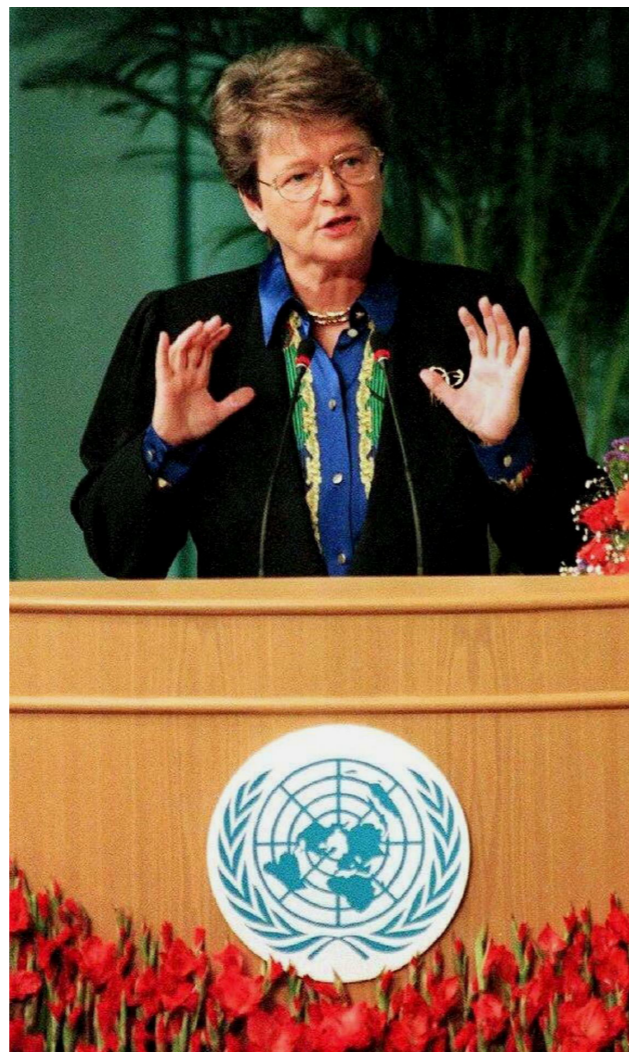
Miljøvernminister

Hennes politiske karriere startet som miljøvernminister.

- Det internasjonale engasjementet for likestilling, hadde jeg med meg helt fra jeg var ung miljøvernminister og reiste til internasjonale konferanse på vegne av Norge. Likestilling var noe jeg ga uttrykk for i mine taler og møter – stort sett med bare mannlige kolleger.

Ved siden av å være kjent som kvinnesaksforkjemper, er Gro internasjonalt kjent for sin ledelse av FNs kommisjon for miljø- og utviklingsspørsmål. De leverte rapporten «Vår felles fremtid» i 1987. Dens anbefalinger henger tettere sammen med den påfølgende befolkningskonferansen i Kairo og kvinnekongressen i Beijing enn det mange er kjent med:

- Kommisjonen lanserte bærekraftig utvikling som løsningen for verdens fremtid, der familieplanlegging og likestilling var sentralt. Kvinner må kunne velge hvor

Gro Harlem Brundtland taler på Beijing-konferansen i 1995. Foto: NTB

mange barn de vil ha.

Hun tror ikke det hadde skjedd hvis det ikke var en kvinne som ledet arbeidet.

Litt av grunnen til at hun lyktes så godt, handler om hennes ledererfaring. Hun begynte oppdraget mens hun satt i opposisjon.

- Jeg var den eneste miljøvernministeren som ble statsminister. Det var argumentet FNs generalsekretær brukte i 1983 for å overtale meg til å gjøre jobben.

Personlig kontakt

Da rapporten ble lansert, var Gro igjen blitt statsminister i Norge. Det var en stor fordel:

- Det betydde at jeg hadde direkte

tilgang til verdens ledere med rapporten i hånden og ble tatt på alvor.

Rapporten fikk stort gjennomslag, mer enn tidligere rapporter hadde fått. Gro peker selv på betydningen av at den var enstemmig. Det jobbet hun hardt for å få til:

- For flere av medlemmene i kommisjonen var det vanskelig å skrive under på anbefalingene som gjaldt familieplanlegging. De var enige i analysen og konklusjonen, men tilhørte regioner og religioner hvor dette var vanskelig.

Likevel lyktes de.

- Det handler om direkte personlig kontakt. Å møtes og snakke sammen og bli kjent og lære mere om sammenhenger gjør jo at det er vanskeligere å opprettholde motstand mot det man vet er riktig når man kjenner hverandre.

Hun satte seg ned med de hardeste motstanderne og greide å overbevise dem. Det fikk betydning langt utover kommisjonens arbeid.

- Det betydde at daværende leder i UNFPA (FNs befolkningsfond) Nafis Sadiq fra Pakistan forsto at hun kunne bruke rapportens konklusjoner og anbefalinger som argument i det forberedende arbeidet for FNs befolkningskonferanse i Kairo i 1994. Da kunne hun slå den i bordet mot alle som protesterte mot familieplanlegging av religiøse grunner, og vise at både katolikker og muslimer var enige.

Oppgjør med paver og mullaher

På konferansen for befolkning og utvikling i Kairo i 1994 holdt Gro Harlem Brundtland et banebrytende innlegg – og ble avbrutt av applaus 17 ganger.

- Jeg vet at det er ulike syn på dette, sa jeg, men en ting vi i hvert fall må være enige om – å det å avkriminalisere abort, det at både leger og kvinner kan bli straffeforfulgt etter et abortingrep.

Det vakte stor oppmerksomhet at jeg turte si det fra talerstolen i Kairo.

Dagen etter talen skrev Dagbladet på lederplass:

«HUN SATTE SEG NED MED DE HARDESTE MOT-
STANDERNE OG GREIDE
Å OVERBEVISE DEM.»

«Gro har tent en brann. Det er tvilsomt om noen norsk politiker hadde vakt slik internasjonal oppsikt som Gro Harlem Brundtland gjorde med sin tale mandag. I virkeligheten utfordret hun det kristne og muslimske høyre med sin sterke appell til fornuft og medmenneskelighet i spørsmålet om abort og fødselskontroll. Nyhetsmedier over hele verden har registrert hennes oppgjør med paver og mullaher. Med sin uredde tale har hun satt dagsorden for resten av konferansen.»

FNs kvinnekongress

Det la grunnlaget for FNs kvinnekongress i Beijing og arbeidet med handlingsplanen som ble vedtatt. Da forberedelsene kom i gang i New York ble det raskt meldt om stor interesse for at Gro skulle delta på konferansen.

- Det var imidlertid en hindring: Kommunevalget i Norge, Jeg kunne tidligst reise til Beijing etter valget. Dermed ble det til at jeg skulle holde avskjedstalen.

I sin biografi (*Dramatiske år*) skriver hun om Beijing konferansen at det var merkbart at FN arbeidet nå ikke lenger var så hemmet av den kalde krigens politiske motsetninger, og at det var en bredere felles forståelse for betydningen av likestilling.

I talen tok statsminister Brundtland blant annet opp motstanden mot likestilling, begrunnet i kultur:

«I even have heard the following allegations from a country not to be named: The West, to be frank is attempting to impose its cultural pattern as an international model»

- Disse påstandene har vi slitt med i alle år, sier Gro. Og legger til at man må kjempe for de samme formuleringene igjen og igjen.

Det har ikke vært noen verdenskonferanse for kvinner etter 1995.

- Fordi innholdet i de beslutningene som ble tatt er såpass gode, så er det nok også noen som tenker at det er en risiko å åpne de diskusjonene igjen, at det er viktigere å ta vare på det vi fikk til i Beijing.

Men motløs blir hun ikke.

- Jeg har klart å beholde optimismen gjennom livet. Men det å beholde pågangsmotet og ikke gi seg er en viktig del av det å lykkes.

Og på spørsmål om råd til unge mennesker som ikke var del av Beijing, sier hun:

- De må holde fast i en felles fremtid: Nasjonalisme, individualisme og selvstendring er ikke svaret på verdens utfordringer. Enten det gjelder klima eller kjernekraft eller andre ting så må samarbeid være nøkkelen der kvinner og menn er likestilt. □

Foto: NTB

Å være kvinne er fortsatt farlig

Av MAREN SÆBØ

Vold mot kvinner var definert som en av 12 kritiske områder for likestilling i Beijing-plattformen. 30 år etter er det fortsatt farlig å være kvinne, og i 2024 ble det anslått at en kvinne ble drept hvert tiende minutt av en som sto henne nær. I Sør-Sudan kaller FN's menneskerettsrapportører den kjønnsbaserte volden for en nasjonal krise

På et kvinnesenter utenfor Sør-Sudans hovedstad Juba lages det smykker og små vesker med perler og broderier. Håndarbeidet selges for litt inntekt til kvinnene. Men vel så viktig som inntekten er det å samles. Og snakke sammen, i det som kanskje er et av de verste stedene i verden å være kvinne.

- Erfaringen her er at om vi kommer sammen og snakker om det, hjelper det. Disse perlene, de er billige, og det lille vi tjener er vårt. Det hjelper, for krigen har

«FLERE ÅR MED BORGERKRIG OG URO HAR GJORT SITUASJONEN FOR KVINNER SVÆRT VANSKELIG, OG FARLIG.»

gjort at livet vårt er veldig hardt, sier Betty Ropani.

I mars 2024 leverte FN's menneskerettsrapportører en rapport der de beskriver forholdene Ropani og hennes vennekrets lever under som en «nasjonal krise». Flere år med borgerkrig og uro har gjort situasjonen for kvinner svært vanskelig, og farlig. Juan Cicily har jobbet ved dette senteret i seks år. Hun forteller at kvinner her ofte har vært utsatt for vold, og seksualisert vold.

- Det er voldtektene, barneekteskapene,

Betty Ropani deltar på kvinnesenteret utenfor Juba. Foto: Maren Sæbø

og selvfølgelig all den fysiske og psykiske mishandlingen. Voldtektene og den fysiske mishandlingen er nok de vanligste, sier hun.

Cicily mener volden henger sammen med kvinners sosioøkonomiske stilling i Sør-Sudan. Årevis med krig, og et samfunn som på mange måter har kollapset, har forsterket tradisjonelle og patriarkalske strukturer.

- Det tvinger barn inn i ekteskap, og unge kvinner til sex. Vi ser at dette medfører stor skade.

Liten kapasitet

Christine Fossen er en norsk jurist, tidligere politimester, og leder for FN's politistyrke i Sør-Sudan. Politistyrken er en del av FN's fredsbevarende styrke i landet, kjent under akronymet UNMISS. UNMISS er blant de siste store fredsoperasjonene i verden, og Fossen har kommando over rundt 3500 politifolk fra hele verden som blant annet skal hjelpe det lokale politiet med å bygge kapasitet. Hun forteller at kvinneperspektivet nå er til stede både i den militære og den sivile delen av arbeidet FN gjør i landet. Fossen påpeker at når freden kommer, og volden

fortsetter i hjemmet, har politiet en viktig oppgave å fylle.

- Det er et enormt omfang av kjønnsbasert vold i Sør-Sudan. Vi skal selvfølgelig bygge kapasitet og snakke så mye om det som vi kan med lokalt politi. Vi må også trene dem, og sette dem i stand til å etterforske overgrep. Men skal man etterforske overgrep må det også være domstoler som fungerer.

Og det går sakte framover, mener Juan Cicily. En del av hennes jobb er å hjelpe kvinner i Juba som har vært utsatt for mishandling gjennom rettsapparatet.

- Vi har rapportert flere saker til politiet nå, og vi har også fått noen saker til retten, særlig barneekteskapene. Der lykkes vi, de blir oppløst, sier Cicily

Bevisstgjøring på alle nivå

Men for å få bukt med volden må det også mer grunnleggende tiltak til. Fossen er opptatt av at det må foregå en generell bevisstgjøring blant folk.

- Når vi drar på patrulje, så må vi snakke om dette, og viktigheten av å forhindre den type overgrep. Vi må rett og slett snakke om det, når vi engasjerer kvinnegrupper, når vi møter skolebarn, og alle slags folk egentlig. Bare det å snakke om dette som en kriminell handling, å voldta, å utføre seksuelle handlinger mot barn, eller mot kona di, eller mot kjæresten. Å omtale dette som et faktisk lovbrudd er viktig.

Cicily ved kvinnesenteret tror på samme strategi.

- Vi organiserer også møter med lokalsamfunnet, med lederne, de eldre, og snakker om dette. Vi er en del av de samme lokalsamfunnene, og vi må ta tak der, sier hun. □

Juan Cicily har jobbet på kvinnesenteret utenfor Juba i over seks år. Foto: Maren Sæbø

Fakta:

- FN anslår videre at så mange som en av tre kvinner globalt har vært utsatt for kjønnsbasert vold. Ofte fra en som står kvinnen nær.

- Basert på tall fra 2023 anslår FN at en kvinne blir drept av sin partner hvert tiende minutt. Men antall land som rapporterer slike tall har gått ned, fra 75 land i 2020, til 37 land i 2023.

- Covid19-pandemien medførte økt pågang til krisesentre og annet støtteapparat i svært mange land. I så stor grad av UN Women har kalt vold mot kvinner en «skyggepandemi».

- Beijing-planen skulle iverksette en integrert tilnærming av forebyggende tiltak og eliminere vold mot kvinner. Videre understreket den viktigheten av å forske på årsaker og konsekvenser til volden. Dette er nå en integrert del av alle FN's operasjoner i verden.

Kvinnekroppen som politikk

Av MAREN SÆBØ

Over en tredveårsperiode har det blitt tryggere å være mor og barn, men de siste årene har man også opplevd et tilbakeslag for kvinners reproduktive rettigheter i enkelte industrialiserte land.

Imange land har kvinners reproduktive rettigheter blitt utvidet siden 1990-tallet. Mer enn 60 land har reformert abortlovgivningen. Nylig har Colombia, Argentina, Mexico og Benin avkriminalisert og liberalisert abort.

Arbeidet med å gjøre forholdene tryggere for mor og barn tok fart på begynnelsen av 1990-tallet, før Beijing-konferansen i 1995. Blant annet markerte Den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling (ICPD) i Kairo i 1994 en milepæl. Da forpliktet 179 regjeringer seg til å prioritere seksuell og reproduktiv helse og rettigheter i arbeidet for bærekraftig utvikling

Siden er det gjort store fremskritt på områder som tilgang til prevensjon, mødrehelsetjenester, fertilitetsbehandling og screening og behandling av seksuelt overførbare infeksjoner.

Tilbakeslag og utfordringer

Mens det i mange år gikk rett vei for kvinners rett til trygg abort og andre reproduktive rettigheter, har man sett et tilbakeslag de siste årene i noen industrialiserte land. Særlig ett land har stor innflytelse, gjennom bistand til store deler av resten av verden – USA.

I USA har 22 stater innskrenket retten til abort etter en høyesterettsavgjørelse i 2022. I 14 av disse statene er det lagt ned et forbud mot abort. Dette har både ført til høyere mødredødelighet og et lite hopp i antallet spæbarn som dør i USA.

Colombianske kvinner demonstrerer for selvbestemt abort. FOTO: Causa Justa

Det er kvinner med lav sosioøkonomisk status som har høyere risiko for å dø, eller miste barnet i USA. Etter at flere stater innførte restriksjoner på tilgang til abort er det også disse som er rammet.

Allerede før USAs høyesterett åpnet for at delstater selv kunne begrense abortrettigheter, innførte den første administrasjonen til president Donald Trump restriksjoner på hvordan organisasjoner som mottar

amerikansk støtte kunne informere om reproduktive rettigheter og abort. Den såkalte kneblingsregelen, eller Mexico City-politikken ble først innført av president Ronald Reagan i 1985, men opphevet av Demokratenes president Bill Clinton på 1990-tallet. Siden har regelen vært gjeninnført av republikanske presidenter, som George Bush jr., og forkastet av demokrater, som Barack Obama. Da Trump-administrasjonen gjeninnførte den i 2017, kom den med en skjerpelse: nå ble den utvidet til å gjelde finansiering av helsehjelp utover den som tilbys mor og barn. Det svekket ikke bare organisasjoner som jobbet med kvinners reproduktive rettigheter, men også globale organisasjoner som jobber bredere med helse spørsmål. Kneblingsregelen ble avskaffet da Joe Biden ble president i 2021 men er forventet gjeninnført under Trumps andre periode.

I tillegg til USA har Honduras og Polen innskrenket kvinners rett til abort de siste årene, gjennom å skjerpe straffene og sementere eldre lovverk. Forsøk på å sikre kvinners helse har ført til en ny abortdebatt i Polen, som så langt ikke har lyktes i å liberalisere landets strenge abortlov. Flere land praktiserer et totalforbud mot abort, deriblant El Salvador, hvor kvinner fengsles for forsøk på abort eller abort. Straffen for abort har i visse tilfeller vært opp mot femti år i fengsel. I desember 2024 avsa den intraamerikanske domstolen IACHR en dom som beordrer El Salvador til å endre loven or å ivareta kvinners rettigheter og helse.

Vedvarende ulikheter

Millioner av kvinner og jenter, særlig fra marginaliserte grupper, har ikke fått nytte godt av de globale fremskrittene innen seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Fortsatt dør rundt 800 kvinner hver dag i forbindelse med fødsler, de fleste av disse i Afrika. Utenfor kontinentet utmerker Afghanistan seg som et av verdens farligste land å skulle føde. Antall kvinner som dør i barsel har vært uendret siden 2016.

I mer enn førti prosent av landene med tilgjengelige data er kvinners selvbestemmelse over egen kropp innskrenket. En fjerdedel av kvinnene kan ikke nekte å ha sex med partneren sin, og nesten én av ti kvinner kan ikke ta egne valg om prevensjon. □

Fakta:

- Tre tiår etter Beijing-konferansen har flere kvinner fått tilgang til reproduktive rettigheter, men adgangen til for eksempel abort er fortsatt svært begrenset i noen land. Flere land praktiserer fortsatt totalforbud mot abort.

- De siste årene har flere delstater i USA begrenset tilgangen til abort, landet er også toneangivende i en mer restriktiv holdning til reproduktive rettigheter globalt, gjennom gjeninnføringen av den såkalte kneblingsregelen.

- Å føde er fortsatt farligst for kvinner i deler av Afrika og Asia, men også kvinner med lav sosioøkonomisk status i industrialiserte land har dårligere tilgang på helsehjelp og trygg abort, enn kvinner med høyere status.

Kilder: UNPFA, Unicef

Abort: Fra straffelov til rettighet i Colombia

Av JULIE FALCK HUSUM

I 2022 besluttet Colombias grunnlovsdomstol å avkriminalisere abort. Dette var en hardt tilkjempet seier for kvinner i Colombia, mye takket være den utrettelige innsatsen fra Causa Justa-bevegelsen. FOKUS møtte en av initiativtakerne, Ana Cristina González Vélez.

Ana Cristina González Vélez er en colombiansk lege, forsker og menneskerettighetsforkjemper. Hun var med på å starte kvinneorganisasjonen La Mesa por la Vida y la Salud de las Mujeres (La Mesa),

– La Mesa ble grunnlagt for 25 år siden da abort var totalt forbudt i Colombia. Den gangen snakket ingen åpent om temaet av frykt for å forverre situasjonen. Formålet med La Mesa var å åpne samtalen om abort, forklarer Ana Cristina.

I 2006 ble abort tillatt i tre spesifikke tilfeller: Når fosteret har alvorlige helseproblemer, når graviditeten er et resultat av voldtekt, og når graviditeten utgjør en risiko for kvinnens helse.

– Dette endret arbeidet til La Mesa. Uttrykket «en risiko for kvinnens helse» åpnet for bred tolkning, og vi begynte å utvikle en strategi for å følge opp, sier Ana Cristina.

Causa Justa blir født

Gjennom arbeidet med oppfølging av abortlovgivningen avdekket og rapporterte La Mesa hvilke hindringer som fantes for colombianske kvinners tilgang til trygge og lovlige aborttjenester.

– Ulikhet og diskriminering førte til straffeforfølgelse og kriminalisering av fattige, unge og rurale kvinner. Vi innså at det eksisterende rettslige rammeverket var utilstrekkelig. Vi måtte endre tankesettet vårt, sier Ana Cristina.

Dette markerte starten på Causa Justa, eller «Rettferdig sak».

– Vi skapte ikke Causa Justa med det formål å innlede en rettsak; vi skapte Causa Justa for å innlede en samtale om abort og for å endre det eksisterende paradigmet som

Ana Cristina González Vélez på besøk hos FOKUS i Oslo. FOTO: FOKUS

regulerer det, forklarer hun.

– Abort hører ikke hjemme i straffeloven. Vi tok kontakt med ulike organisasjoner for støtte, og slik ble initiativet til en bevegelse.

Causa Justa ble offisielt lansert i 2017.

– Vi hadde utviklet en omfattende strategi som inkluderte politiske, faglige og juridiske argumenter. Men da vi tok kontakt med ulike berørte parter, tvilte de fleste på ideene våre, spesielt fordi vi sto overfor en konservativ regjering. Det var da jeg skjønnte at det aldri ville være et «riktig tidspunkt».

Vi måtte skape vårt eget momentum og gjøre det til det riktige tidspunktet.

De avgjørende 523 dagene

Og det gjorde de. Causa Justa-bevegelsen ble lansert offentlig i februar 2020. Motstanderne svarte med et rettslig krav om totalforbud mot abort.

– Vi fikk imidlertid vite at det var dommere i retten som ønsket å bruke dette kravet til å fremme abortrettigheter snarere enn å reversere dem. Derfor bestemte vi oss for å fremme vår egen sak på våre egne premisser, der vi ba retten fjerne abort fra straffeloven. Strafferett bør ikke regulere tilgangen til aborttjenester.

Ana Cristina utdyper:

– De fleste kvinner som tar abort, gjør det tidlig i svangerskapet. Men de mest sårbare gruppene – kvinner i konfliktområder, ofre for vold eller voldtekt, ungdom og kvinner på landsbygda – er de som trenger tilgang til aborttjenester etter uke 12 eller 14. Hvorfor begrense tilgangen til abort på det tidspunktet noen kvinner trenger det mest?

– Vi ba retten om å fjerne abort fra straffeloven, da det er et brudd på menneskerettighetene.

Det tok 523 dager før retten fattet en avgjørelse.

– I løpet av denne tiden iverksatte vi strategien vår. Vi gjorde mye pedagogisk arbeid med politikere, mediepersoner og kjendiser.

«VI, DEN FEMINISTISKE BEVEGELSEN I LATIN-AMERIKA, VET AT INGEN- TING ER GARANTERT. VI TAR ALDRI RETTIGHETENE VÅRE FOR GITT»

Vi produserte videoer og etablerte egne sosiale medier-kanaler. Vi gjennomførte omfattende pressekampanjer og sørget for at vi nesten daglig var omtalt i media i løpet av de 523 dagene. Resultatet var økt oppmerksomhet og gjennomslag for argumentene våre.

Vi tar aldri rettighetene våre for gitt

Til slutt, i februar 2022, besluttet Colombias grunnlovsdomstol å avkriminalisere abort frem til uke 24. Dette var en monumental seier for Causa Justa og kvinnebevegelsen i Colombia. Men etter 15 års erfaring visste Ana Cristina og kollegene hennes at de ikke kunne hvile på denne avgjørelsen.

– Samme dag bestemte vi oss for å fortsette samarbeidet som en allianse for å følge gjennomføringen av vedtaket og beskytte bestemmelsen, sier hun.

– Vi, den feministiske bevegelsen i Latin-Amerika, vet at ingenting er garantert. Vi tar aldri rettighetene våre for gitt.

Kvinner rettigheter under press – hva bør vi gjøre?

Dette bringer oss til dagens globale situasjon: den voksende motstanden mot kvinners rettigheter og likestilling og de potensielt dystre konsekvensene av det amerikanske valget. Ana Cristina deler bekymringen og oppfordrer til å se til Latin-Amerika og Sør for lærdom.

– Vi har mange tiår med erfaring i å bygge grasrotbevegelser og delta i vanskelige samtaler i krevende miljøer, påpeker hun.

– Det viktigste er at vi samler oss og styrker stemmene våre. Motstanderne våre er ikke redde for å kommunisere sine synspunkter åpent. Vi, derimot, bekymrer oss ofte for mye for interne konflikter. Når kvinnebevegelsen nøler gir dette våre motstandere et rom som vi kunne utfordret.

Kvinnebevegelsen i Colombia har gjort seg viktige erfaringer, og oppnådd resultater som er til stor inspirasjon for forkjempere for kvinners rettigheter verden over. □

Fra skjulte ofre til aktive fredsbyggere

Av MAREN SÆBØ

Kvinner har gått fra å være skjulte ofre i krig, til å bli aktive deltagere i arbeidet for å sikre freden. Men det blir sjelden fred uten rettferdighet, og for tusenvis av kvinner som hvert år voldtas i en konflikt, eksisterer den stadig ikke.

Unge jenter i sin beste alder blir solgt, kjøpt, holdt fanget og voldtatt hver eneste dag. Det er ufattelig at samvittigheten til lederne i 195 land rundt om i verden ikke mobiliseres for å frigjøre disse jentene, sa jesidiske Nadia Murad da hun mottok Nobels fredspris sammen med kongolesiske Denis Mukwege i 2018.

De to fikk fredsprisen for å rette søkelys mot den seksuelle volden kvinner utsettes for i krig og konflikt. Murad gjennom sin egen historie etter å ha blitt holdt fange av islamistene som i 2014 tok over deler av hjemlandet Irak. Legen Denis Mukwege for å ha satt søkelys på grusomme skader kvinner i Den demokratiske republikken Kongo ble påført av militssoldater i landets nordøstre hjørne.

Men fredsprisen var ikke bare en anerkjennelse av to usedvanlig modige forkjemperer for voldtatte kvinner. Den var også en anerkjennelse av et felt som de siste tretti årene har fått økt oppmerksomhet. Bevisstheten rundt kvinners roller, både som ofre for vold og som aktive deltagere i konfliktløsning og fredsbygging har blitt større. Mye av dette kan spores tilbake til Beijing-konferansens plan om å synliggjøre og dokumentere seksuell vold mot kvinner i krig.

Nadia Murad og Denis Mukwege mottar Nobels fredspris i 2018. Foto: Bair175 Wiki-media Commons

Økt synlighet

De har blitt kalt krigens skjulte ofre, kvinner som utsettes for seksuell vold i en konflikt.

I 1995 da Beijing-planen ble vedtatt hadde verden nettopp opplevd grusomhetene i krigene på Balkan og folkemordet i Rwanda. Både i Bosnia og Rwanda forekom seksuell vold som en del av krigføringen.

Disse erfaringene, og en økt bevissthet rundt spørsmålet var sentralt da FNs sikkerhetsråd i 2000 vedtok resolusjon 1325. Resolusjonen anses som en milepæl for å anerkjenne kvinners rolle i fred og sikkerhet, og har ført til økt forpliktelse blant nasjoner til å inkludere kvinner i fredsprosesser.

Det skulle gå enda noen år før FN opprettet et eget kontor for å systematisere dokumentasjon av vold mot kvinner i konflikt. I 2010 ble svenske Margot Wallström den første spesialrepresentanten med dette som

portefølje, og kontoret har siden produsert årlige rapporter.

Siden 2017 har juristen Pramila Patten fra Mauritius levert kontorets årlige rapporter til FNs generalsekretær og Sikkerhetsrådet. I rapporten for 2023 og 2024 peker hennes medarbeidere på at seksuell vold forekommer i konflikter iblant annet Afghanistan, Colombia, Mali, Sudan og Ukraina. I flere av disse konfliktene brukes voldtekt av flere aktører i konflikten.

Kvinner inn i fredsarbeidet

Men det er ikke bare som ofre kvinners tilstedeværelse i konflikt har fått økt oppmerksomhet. Det er også i arbeidet med å sikre freden. Mens krig, og fred, i tidligere tider har vært sett på som menns anliggender førte den økte bevisstheten rundt kvinner i konflikt til en anerkjennelse om at

kvinner også må være med å skape freden. Det betyr å sikre representasjon i fredsprosesser og forsoningsarbeidet, og sørge for at deres perspektiver også tas med når konflikt avsluttes.

På et område ser det allikevel ut til å skorte noe på framgangen. Selv om overgrep mot kvinner i krig etter hvert er veldokumentert, og kvinner sjøl har fått en plass ved mange forhandlingsbord, påtales sjelden seksualisert vold mot kvinner i krig

I mange land som har opplevd konflikt, fungerer ikke domstolene. Krigsforbrytelser henvises til spesielle domstoler eller til den internasjonale straffedomstolen (ICC). Seksualisert vold har vært en del av flere saker ført for denne domstolen, men saksgangen her tar tid. I praksis er det fortsatt straffrihet for denne typen krigsforbrytelser i mange land. □

Fakta:

- Både Beijing-planen fra 1995 og Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 fra 2000 har vært viktige i å etablere mekanismer for å rette fokus mot, dokumentere og søke rettferdighet for ofre for seksuell vold i krig.
- Man har også etablert mekanismer for å involvere flere kvinner i fredsprosesser.
- I 2024 advarte FNs generalsekretær Antonio Guterres mot at arbeidet mot voldtekt i krig, og for å få inn i flere kvinner i fredsarbeidet hadde stagnert.

Kilder: FN, FNs kontor for spesialrepresentanten mot seksuell vold i krig.

«En rettferdig verden er en likestilt verden»

Av LUBNA JAFFERY
KULTUR- OG LIKESTILLINGS-
MINISTER

I 2025 markerer vi at det er 30 år siden likestillingskonferansen i Beijing. Beijing-plattformen, som ble vedtatt på konferansen i 1995, er fortsatt en gullstandard for likestilling. 30 år etter at den ble vedtatt er det grunn til å se på den internasjonale likestillingskampen med både bekymring og en viss optimisme.

Vi har sett en positiv utvikling når det gjelder for eksempel tilgang til utdanning for jenter og kvinners politiske deltakelse. Selv om flere jenter får skolegang i dag enn for noen år siden, er det fortsatt ifølge UN Women 119 millioner jenter globalt som ikke får gå på skolen og 39 prosent av unge kvinner fullfører ikke ungdomsskolen. Selv om kvinners politiske representasjon har økt, utgjør kvinner fortsatt bare 27 prosent av representantene i nasjonale parlamenter.

Det er bekymringsfullt at vi 30 år etter Beijing ikke har kommet lenger for å sikre kvinners like rettigheter globalt. Vi er langt unna å nå FNs bærekraftsmål 5 om likestilling, og utviklingen går for langsomt. Det er store utfordringer knyttet til blant annet seksualisert og kjønnsbasert vold mot kvinner, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse i arbeidslivet. Vold, manglende tilgang til seksualitetsundervisning, prevensjon og trygge aborter og fattigdom hindrer mange kvinner og jenter i å leve trygge og frie liv.

Vi har rett og slett ikke sett nok politisk vilje i mange land til å prioritere og investere i like rettigheter for kvinner og menn. I en del land går utviklingen i feil retning. Land som El Salvador og Honduras har endret abortlovgivningen i mer restriktiv

retning. Både leger og kvinner som utfører aborter blir straffet, og til og med kvinner som spontanaborterer risikerer fengselsstraff. I Afghanistan er situasjonen for kvinner blitt uutholdelig etter Talibans maktovertakelse i 2021. Jeg er også bekymret for hvilke konsekvenser den nye administrasjonen i USA vil ha for amerikanske kvinner og for rettighetene til kvinner i andre land.

I Norge har vi kommet langt når det gjelder likestilling mellom kvinner og menn. Dette er et resultat av tverrpolitiske allianser og utrettelig innsats fra kvinnebevegelsen og fagbevegelsen. Likevel har vi fortsatt utfordringer som gjenstår også her hjemme. Jeg er derfor glad for at Regjeringen nylig har lagt fram en strategi for likestilling mellom kvinner og menn for de neste fem årene. Samtidig la vi fram en stortingsmelding om seksuell trakassering. Norge jobber også bredt for å løfte kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i vår utenriks- og utviklingspolitikk. Vår internasjonale innsats er rammet inn av handlingsplanen «En rettferdig verden er en likestilt verden».

Det er på høy tid at verdens stater styrker innsatsen for å sikre kvinners og jenters menneskerettigheter. For å få til dette kreves endring av holdninger og politisk vilje – og ikke minst budsjettmidler. For å komme videre må vi mobilisere alle samfunnsaktører. Sivilt samfunn spiller en nøkkelrolle både som utfordrer og samarbeidspartner, og er essensielt for å identifisere utfordringer og bidra til løsninger. Jeg ser fram til å fortsette kampen for likestilling og kvinners rettigheter sammen med alle gode samarbeidspartnere! □

BLI MED! STØTT FOKUS I KAMPEN FOR KVINNERS RETTIGHETER.

Send en gave på Vipps til 19686
eller bli fast giver på vår nettside fokuskvinner.no

FOKUS – Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål

Storgata 11, 0155 Oslo

E-post: fokus@fokuskvinner.no

Nettside: www.fokuskvinner.no

Sosiale medier: [@fokuskvinner](https://www.instagram.com/fokuskvinner)